

JAN KILIÁN

ZÁMEK KRÁSNÝ LES – MAJITELÉ A STAVITELÉ

1) Krásný Les, pohled na zámek od jihovýchodu, pravděpodobně 30. léta 20. století. Foto: F. J. Umlauf, sbírka autora.

Obec Krásný Les leží na východním okraji Krušných hor, v místech, kde se tyto svažují a krajina přechází na západě v masiv Děčínského Sněžníku. Průměrná výška v obci kolem 600–650 m n. m. byla jistě jedním z důvodů pro poměrně pozdní kolonizaci, kterou můžeme předpokládat v průběhu 14. století, a to asi spíše ze Saska než z českého vnitrozemí. Etablující se ves Krásný Les (něm. Schönwald) mohla původně příslušet k panství Krupka,¹ jež tehdy náleželo zámožnému saskému rodu pánů z Koldic, na rozdíl od sousedních Petrovic, ale i Nakléřova, se ovšem poprvé v pramenech připomíná až roku 1437 jako korunní majetek.² V uvedeném roce český a uherský král Zikmund Lucemburský nechal Krásný Les i s blízkým Větrovem zapsat jako manství Volfu Tellerovi, patrně svému straníkovi v právě ukončených husitských válkách. Volf Teller zde v následujících letech vládl společně se svým bratrem Kriekem.³ Hypoteticky lze uvažovat o tom, že již Volf a Kriek Tellerové mohli přistoupit k výstavbě drobnějšího šlechtického sídla v Krásném Lese, případně, že zde už tehdy

existovala středověká rychta, z níž byla rozrůstající se ves spravována.

I za Jiřího z Poděbrad (1457–1471) byl Krásný Les zpočátku korunním majetkem, ve druhé polovině jeho vlády se ovšem po odtržení ze souboru komorních statků stal (znovu?) součástí panství Krupka, jež dosud náleželo Koldicům. Do struktury krupského panství byla ves vázána řadou povinností a nařízení, mj. povinným odběrem piva z panského pivovaru v Krupce, jak je to doloženo k roku 1477.⁴ V první polovině 16. století změnilo krupské panství opakovaně majitele, když se tu po Koldicích vystřídali mj. Anna z Kováně či Vartenberkové, z nichž Václavovi bylo v roce 1547 kvůli účasti na prvním protihabsburském odboji zkonfiskováno. Krupka, a společně s ní i Krásný Les, se stala komorním majetkem. Nikoli však nadlouho, jelikož Habsburkové neustále potřebovali peníze a císař Rudolf II. (1576–1611) v tom pochopitelně nebyl výjimkou. Takže když se našel zájemce, který nabídl zajímavý obnos za menší část krupského panství, panovník (resp. jeho komora) neodmítl. Oním zájemcem byl Damián (Tham) ze Sebottendorfu.

¹ Ke Krupce Hermann HALLWICH, *Geschichte der Bergstadt Graupen*, Prag 1866; stručně Jan KILIÁN, *Zmizelá Krupka*, Teplice 2012.

² SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, Velkostatek Krásný Les. 1572–1903. Inventář (zpracoval Václav Zeman, Děčín 2006), s. 3.

³ TAMTÉŽ.

⁴ J. KILIÁN, *Zmizelá Krupka*, s. 7.

2) Krásný Les, zámek, znaková nápisová deska s citátem Žalmu 59:10, v horní části znak Sebottendorfů (vlevo) a Hermsdorfů (vpravo), deska vznikla mezi 1585–1604, stav v roce 1972.
Foto: Karel Matějka, sbírka autora.

Sebottendorfové byli původně slezskou šlechtickou rodinou (doložení 1374 v Konarech u města Strzelin)⁵, která se ale již během pozdního středověku a začátku raného novověku velmi rozvětvila, přičemž jedna z větví se usadila v Sasku. Jejím zakladatelem byl Damián ze Sebottendorfu, narozený roku 1519 v Konarech. Nadaný mladý rytíř získal univerzitní vzdělání na počátku 40. let 16. století v Lipsku, kde se asi také důvěrněji seznámil s učením Martina Luthera, jehož přívrženci byli posléze i jeho potomci. Jen díky tomu se také mohl usadit v Sasku a oženit se v roce 1549 s Annou z Komerstadtu (z. 1574), dcerou vlivného kurfiřtského rady Georga z Komerstadtu (1498–1559), horlivého podpůrce luteránství a kurfiřta Mořice Saského (z. 1553).⁶ Čekala na něj zářivá kariéra. Hned ve stejném roce se stal saským komorním sekretářem, v roce 1556 přisedicím vrchního soudního dvora v Lipsku a za dalších sedm let výběřčím nápojového tácu v Sasku, od roku 1574 byl navíc tajným radou kurfiřta Augusta (z. 1586), Mořicova nástupce, a již od augsburského sněmu 1556/1557 říšským pfenigmistrem pro oba saské (horní a dolní) říšské kraje.

⁵ Srovnej Friedrich Albert ZIMMERMANN, *Beyträge zur Beschreibung von Schlesien* 4, Brieg 1785, s. 63–65.

⁶ Vzdělaný, původem neurozený Komerstadt (rovněž absolvent lipské univerzity) si dopisoval mj. s Erasmem Rotterdamským či Jiřím Agricolou. Stručně o něm *Allgemeine Deutsche Biographie* 16, Leipzig 1882, s. 498.

3) Stejná deska jako na předchozím snímku, stav v roce 2008.
Foto: Jan Koloc, NPÚ ÚOP v Ústí nad Labem.

V tomto směru, jako držitel úřadu pro oba uvedené kraje, byl vůbec prvním v historii. Výnosné funkce a lukrativní sňatek Damiánovi umožnily zbudování nového reprezentativního sídla, půvabného renesančního zámku, který si postavil na svém panství Rottwerndorf nedaleko Pirny. V Pirně byl také po své smrti roku 1585 pohřben v kostele Panny Marie, na což dodnes upomíná jeho pozoruhodný figurální náhrobník.⁷

Kurfirť August Saský Damiána využíval rovněž k diplomatickým službám, díky nimž se Sebottendorf důkladně seznámil s Čechami, s císaři Maxmiliánem II. i Rudolfem II., jejich dvorem a Prahou. Např. v roce 1578 (kdy ostatně poskytl i finanční půjčku městu Ústí nad Labem) cestoval rottwerndorfský pán do české metropole společně se svým vévodou. V tu dobu už měl ovšem dávno vyhlédnuto několik vsí z krupského panství jako vhodné rozšíření vlastních držav směrem do Čech. Jednalo se o Krásný Les, Petrovice a Nakléřov, ohledně jejichž koupě naléhal na císaře už nejpozději od špýrského sněmu v roce 1570. Svou žádost odůvodňoval službami, které Maxmiliánovi II. poskytl zvláště v roce 1566, kdy se podílel na tažení

⁷ Martina SCHATTKOWSKY, *Reichspfennigmeister im Ober- und Niedersächsischen Reichskreis. Zur Kommunikation zwischen Kaiser und Reichsständen um 1600*, In: *Blätter für deutsche Landesgeschichte*. 2001, s. 17–38, zde s. 24.

proti Turkům v Uhrách.⁸ Přes Sebottendorfovo vytrvalé naléhání se podařilo prodej dotáhnout až na podzim (v říjnu) roku 1579, tedy již za císaře Rudolfa II. V kupní smlouvě se podrobně uváděl předmět prodeje: „*ves Nakléřov s podacím kostelním, ves Petrovice s podacím kostelním, ves Krásný Les s podacím kostelním, s platy, s dědinami, lukami, s domy, s dvory kmetčími, robotami, kurmi, vejci a krčmami, do kterýchž od starodávna Krupečtí pivo vystavovali a nyní nám toho proti jisté směně postoupili...*“ Dále šlo o lesy, porostliny, chrastiny, potoky, pstruhový rybníček, lidi osedlé i neosedlé, nebo i z oněch gruntů zběhlé, o veškeré příslušenství. Od této chvíle se ony vesnice neměly uvádět jako zápisné, ale jako dědičné, náležející Damiánovi a jeho dědicům. Na závěr císař přikázal, aby toto rozhodnutí bylo zapsáno do desek zemských.⁹

Damián ze Sebottendorfu již v lednu 1580 složil reverz k zemi a takřka obratem se vrhl v Krásném Lese do stavitelské činnosti.¹⁰ Narazil však na tvrdý odpor zdejších poddaných. Těm se zejména nelíbilo, že by cihly a vápenec na stavbu měli vozit přes hranice ze Saska. Ale stejně tak i další novoty, které omezovaly jejich práva. Stěžovali si dokonce i na to, že jim Sebottendorf na panství dosadil luteránského kněze a vypudil jejich katolického faráře.¹¹ O tom, co se v Krásném Lese stávalo a co už stálo, se dovidáme z obsáhlého Damiánova listu císaři ze 13. listopadu 1580. Saský rytíř společně s malým panstvím koupil i krásnoleskou rychtu, která jím mohla být záhy po koupi přebudována na poplužní dvůr. Sebottendorf totiž v souvislosti s jednou ze stížností poddaných, právě ohledně rychty, argumentuje tím, že vše řádně koupil a poplužní dvůr si tedy může umístit, kde chce a kde se mu líbí. Je nasnadě, že tím měl na mysli bývalou rychtu, stavbu jistě ještě středověkého původu. Není příliš pravděpodobné, že by Damián ze Sebottendorfu dokázal během pár měsíců, ba týdnů, vybudovat zcela nový poplužní dvůr, ale že využil nějaký objekt starší a ten rozšířil. Tento předpoklad se zdají potvrzovat i dochované pozdně gotické prvky na současném zámku (kamenné ostění oken v zadní části objektu).¹² Sám Sebottendorf ve svém listě kromě toho dále tvrdí, že krásnoleský rychtář, který by je usměrnil, chybí – k roku 1580 tedy můžeme o bývalé krásnoleské rychtě skutečně hovořit jako o zaniklé.¹³ Naproti tomu je zde prokazatelně poplužní dvůr i s nově budovaným pivovarem a snad i dalším hospodářským provozem.

Na renesanční původ pivovaru odkazují i renesanční portály dochované ve sklepích severně od dnešní zámecké budovy.¹⁴

O nějaké tvrzi, natož o zámku, ovšem není v dostupných pramenech řeč ani k tomuto datu ani bohužel nikdy později za Sebottendorfů. Damián zde nesídlil, k dispozici měl přepychový zámek v blízkém Rottwerndorfu, nicméně i v rámci poplužního dvora, kde měl svého správce a další služebníky (v jednu dobu dokonce ozbrojenou čeleď), mohl mít místnosti, které by pro svůj občasný pobyt využil. Tím, kdo na krásnoleský poplužní dvůr nechal umístit nápisovou desku s citátem z Nového zákona (Žalm 59: *Gott erzeiget mir reichlich seine Güte; Gott lässt mich meine Lust sehen an meinen Feinden; Ich will dir, mein Hort, lobsingem; denn du, Gott, bist mein Schutz, und mein gnädiger Gott* = Kniha Mojžíšova 15, 1), každopádně nebyl Damián ze Sebottendorfu a k jejímu umístění nedošlo v souvislosti s přestavbou rychty na poplužní dvůr. V horní části je deska doprovozena reliéfním znakem Sebottendorfů (vlevo) a Hermsdorfů, což je neklamným důkazem, že ji sem někdy v letech 1585–1604 nechali umístit manželé Jan Jiří ze Sebottendorfu a Dorothea z Hermsdorfu, která se po smrti svého muže (1604) provdala 17. července 1606 v Benešově nad Ploučnicí za Antonína ze Salhausenu.¹⁵

Jan Jiří byl synem Damiána ze Sebottendorfu, a protože asi jeho staršímu bratru připadl po otcově smrti saský Rottwerndorf, musel se mladší spokojit s Krásným Lese, z něhož se stal samostatný rytířský statek, tvořený stejnojmennou vsí, Petrovicemi a Nakléřovem. Jan Jiří zde také sídlil¹⁶ a přivedl si sem ženu Dorotheu, společně se kterou mohl poplužní dvůr dále upravovat pro rezidenční účely. Kamenná deska v průčelí zámku by tak mohla odkazovat i na jejich přebudování poplužního dvora v tvrz či zámeček, ačkoli písemné prameny to nepotvrzují. A je tu ještě další problém. Zatímco regionální literatura tvrdí, že Jan Jiří ze Sebottendorfu vládl v Krásném Lese do své smrti v roce 1604,¹⁷ objevuje se v pramenech ještě Mořic ze Sebottendorfu, už od počátku 80. let 16. století kraječ císaře Rudolfa II. Mořic se v únoru 1591 jako pán na „Kryšvicích a Šenvaldě“ přiznává k zemi s tímto odůvodněním: „*jakož na mne nápadem statek zde v království tomto po panu otci mém milém dobré paměti, panu Távovi ze Sepotendorfu etc. připadl, jehož v držení na ten čas sem.*“¹⁸ Vzhledem k tomu, že Jan Jiří ze Sebottendorfu nadále žil a v Krásném Lese vykonával

⁸ NA Praha, Stará manipulace, inv. č. 3509, sign. S 373/1, karton 2349 – záležitosti Sebottendorfů.

⁹ TAMTÉŽ, sign. S 373/2.

¹⁰ NA Praha, Reversy k zemi, č. 81 (18. 1. 1580).

¹¹ NA Praha, Stará manipulace, inv. č. 3509, sign. S 373/1, karton 2349 – záležitosti Sebottendorfů; celá obec Krásného Lesa v nedatovaném listu císaři.

¹² Miroslav NOVÝ – Jan KILIÁN, *Krásný Les (okr. Ústí nad Labem, Ústecký kraj). Zámek č. p. 1. Standardní stavebně historický průzkum*, Ústí nad Labem – Postřížín 2018–2019, s. 16 aj.

¹³ NA Praha, Stará manipulace, inv. č. 3509, sign. S 373/1, karton 2349 – záležitosti Sebottendorfů; dopis Damiána ze Sebottendorfu císaři z 13. listopadu 1580, Drážďany.

¹⁴ K historii zámeckého areálu zatím alespoň stručně Jiří ÚLOVEC, *Hrady, zámky a tvrze na Ústecku*, Ústí nad Labem 2002, s. 75–83.

¹⁵ <http://hermsdoerfer.familyds.com/hermsdoerfer/family.php?familyid=F1119&ged=hermsdoerfer> (cit. dne 5. 12. 2018).

¹⁶ Srovnej jeho dva dochované dopisy ze druhé poloviny 80. let 16. století, které jsou oba datovány v Krásném Lese. NA Praha, Stará manipulace, inv. č. 3509, sign. S 373/2, karton 2349 – záležitosti Sebottendorfů: 20. července 1588 Jan Jiří ze Sebottendorfu do české komory, Krásný Les; 1. listopadu 1588 Jan Jiří ze Sebottendorfu do české komory, Krásný Les.

¹⁷ Rudolf PÜSCHEL, *Anfang und Ende einer deutsch-böhmischen Heimat*, Mountain View 2000, s. 22–29.

¹⁸ NA Praha, Reversy k zemi, č. 136 – 7. 2. 1591.

4) Krásný Les, zámek, alianční znak Františka Ignáce Vratislava z Mitrovic a Marie Viktorie, rozené ze Schönfeldu, z roku 1708, stav v roce 1972. Foto: Karel Matějka, sbírka autora.

vrchnostenská práva,¹⁹ jak si lze z tohoto prohlášení uspokojivě vysvětlit? Snad tak, že Jan Jiří a Mořic zdělili otcovský statek společně, po obou lokalitách se i psali, ale v Krásném Lese sídlil jen Jan Jiří a v Kryšvicích (dnešní Křešice, součást Děčína) zase sám Mořic, uvádějící tuto lokalitu ve své titulatuře na prvním místě.

Jan Jiří ze Sebottendorfu se dostal v letech 1588–1589 do vleklého sporu se svým všebořickým sousedem Wolfem Žoldánem ze Štampachu kvůli jeho zásahům do práv krásnoleské fary v obci Větrov. Ta sice patřila Štampachovi, ale desátky z ní měly plynout do Krásného Lesa. Spor snad byl po uvedeném datu urovnán.²⁰ O Janu Jiřím víme dále to, že prodal v dubnu 1589 krásnoleskou krčmu za 1700 tolarů Matzu Scherberovi, aby ji v roce 1595 zase za stejnou cenu odkoupil zpět a následně (1596) ji znovu se ziskem prodal Georgu Püschelovi za 2000 tolarů. Krčma původně patřila k rychtě a její součástí byla i práva na jatka, pekařství, prodej soli a výčep pálenky. Konaly se tu nejvýznamnější akce a později na jejím místě vznikl krásnoleský obecní úřad. (I to patrně dosvědčuje,

že z rychty samotné se stal poplužní dvůr). Sebottendorf ostatně prodal, v roce 1601, rovněž petrovickou dolní krčmu, ležící přímo na zemské hranici, a to petrovickému školmistrovi Peteru Grahlovi.²¹

Poté, co Jan Jiří roku 1604 zemřel, vedla správu krásnoleského statku jako poručnice svých dětí Dorothea z Hermsdorfu. Mladí Sebottendorfové tak patrně vyrůstali na Dolním zámku v Benešově nad Ploučnicí, kam se jejich matka v roce 1606 provdala za rovněž ovdovělého Antonína ze Salhausenu (kolem 1560–1620; jeho první ženou byla Barbora Bocková z Bocku). Reprezentativní benešovský zámek skýtal rozhodně mnohem více pohodlí než stísněné krásnoleské sídlo v nepříliš příznivých klimatických podmínkách. Po několik dalších let bychom tak na tvrzi/poplužním dvoře v Krásném Lese našli jen úředníky a zaměstnance obou urozených manželů, kterým do Benešova nad Ploučnicí posílali výnosy svého hospodaření.

Tato situace trvala zhruba do roku 1615, kdy se osiřelého drobného panství ujal syn Jana Jiřího Jan Damián ze Sebottendorfu. Mladý rytíř se o pár let později velmi aktivně zapojil do českého stavovského povstání, ačkoli později se hájil (a to s částečným úspěchem), že k tomu byl vzbouřenci donucen.

¹⁹ Viz R. PÜSCHEL, *Anfang und Ende*.

²⁰ NA Praha, Stará manipulace, inv. č. 3509, sign. S 373/2, karton 2349 – záležitosti Sebottendorfů.

²¹ R. PÜSCHEL, *Anfang und Ende*.

5) Stejná deska jako na předchozím snímku, stav v roce 2008. Foto: Jan Koloc, NPÚ ÚOP v Ústí nad Labem.

Jan Damián byl k nalezení ve stavovském vojsku, s nímž se dostal až před Vídeň, odkud se však armáda českých rebelů musela zase bez pořízení stáhnout. Kromě toho se měl provinit i hlasováním proti Ferdinandovi Štýrskému a podporou Fridericha Falckého, stejně jako podepsáním stavovské konfederace. Po ztracené bělohorské bitvě se měl zdržovat v Sasku, na panství Rottwerndorf, které snad zdědil po strýci. Zde se dověděl o konfiskaci poloviny krásnoleského statku a jeho následném prodeji v červnu 1623 Františkovi de Couriers za 27.980 kop grošů míšeňských. Na výplatu oné poloviny ovšem čekal marně. Ani jeho matka, již Jan Damián, zesnulý před listopadem 1631,²² pojistil na Krásném Lese její podíl ve výši 15.000 kgm, se výplaty žádných peněz nedočkala. Teprve v roce 1636 se vlivný saský tajný rada Abraham ze Sebottendorfu, rottwerndorfský pán a dědic již zesnulého Jana Damiána, domohl u císaře pojištění nárokové částky i s úroky.²³

Za pozornost jistě stojí ještě epizodická událost z třicetileté války. Dne 26. listopadu 1631 se Dorothea coby dědička svého

syna (očividně tedy zemřel bezdětný a zřejmě i svobodný) domáhala v době saského obsazení severozápadní části Čech u kurfiřta Jana Jiřího I. přenechání krásnoleského statku, tj. vesnic Krásný Les, Petrovice a Nakléřov. K tomu patrně došlo a exulantka Dorothea (kterou bychom v předchozích letech našli v Pirně i na jiných místech v Sasku, včetně Rottwerndorfu) se mohla Krásného Lesa krátce ujmout. V březnu 1632 však směrem k témuž adresátovi musela konstatovat, že tento statek je vypálený, čímž asi měla na mysli v první řadě zdejší poplužní dvůr/tvrz. Po vytlačení Sasů z Čech odsud definitivně odešla i ona.²⁴

František Couriers, později de Couriers, pocházel snad z Francie, ale již v době před vypuknutím třicetileté války se účastnil bojů proti Turkům pod císařskými prapory a válčil pak rovněž proti českým vzbouřencům. Nejpozději v roce 1625 byl nejvyšším lajtnantem (tj. podplukovníkem) v pluku Rombalda Collalta a dlel tehdy ve Španělském Nizozemí.²⁵ Našetřené peníze a pohledávky za své služby několika císařům využil v příhodnou dobu k nákupům rozsáhlých nemovitostí

²² <http://hermsdoerfer.familyds.com/hermsdoerfer/individual.php?pid=11811&ged=hermsdoerfer> (cit. dne 4. 12. 2018). Autoři ji nesprávně uvádějí jako rodilou ze Sebottendorfu. Tomáš V. BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618 II*, Praha 1883, s. 676 uvádí, že Jan Damián ze Sebottendorfu zemřel již 13. března 1626 v Drážďanech.

²³ T. V. BÍLEK, *Dějiny konfiskací*, s. 676.

²⁴ <http://hermsdoerfer.familyds.com/hermsdoerfer/individual.php?pid=11811&ged=hermsdoerfer> (cit. dne 4. 12. 2018).

²⁵ <http://www.30jaehrigerkrieg.de/couriers-coriere-francisco-franciscus-de/> (cit. dne 26. 12. 2018).

6) Krásný Les, pohled na zámek od severozápadu, 2010. Foto: Radomír Báča, NPÚ ÚOP v Ústí nad Labem.

v Čechách – kromě statku Krásný Les a Předlice koupil např. i Pnětluky na Litoměřicku, Děkov, ale také Nasavrky a Seč s hradem Oheb. Na konci roku 1624 získal mocný list do Českého království a stal se tak jeho obyvatelem, v roce 1628 následovalo povýšení mezi svobodné pány (Freiherr; baron) a v dubnu 1632 ještě polepšení znaku.²⁶ Oženil se s Josinou von Heiden/van de Heede (šlo o dceru hraběte Františka van de Heede a Anny de Breydel²⁷), s níž měl dceru, jež se měla provdat za velitele namurské pevnosti,²⁸ a dva syny, staršího Ferdinanda Emanuela a mladšího Františka Emanuela. V roce 1631, na jaře, ještě před saským vpádem, hájil, asi nepříliš úspěšně, zemskou hranici v oblasti svého krásnoleského statku před loupežníky, kteří do Čech pronikali z německých oblastí a nacházeli bezpečné zázemí v sousedním Sasku.²⁹ Následně se informace o Couriersovi značně rozcházejí, pravdivým se však zdá být Püschelovo tvrzení, že František přešel pod Valdštejnovo velení (Collalto v roce 1630 zemřel) a padl v bitvě u Lützenu na podzim 1632.³⁰

²⁶ NA Praha, Salbuchy, 31/573-574 – mocný list do Českého království, 17. 12. 1624; 26/802-807 – baronát, 24. 3. 1628; 44/620-626 – polepšení znaku, 23. 4. 1632.

²⁷ Srov. Hana SEDLÁČKOVÁ, *Formování nasavrckého panství. Od pobělohorských konfiskátů získaných Františkem de Couriers po narovnání dědictví s knížetem Janem Adamem z Auerspergu*, Časopis Matice moravské 135, č. 1, s. 129.

²⁸ R. PÜSCHEL, *Anfang und Ende*.

²⁹ Václav LIVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války, díl IV. 1626–1635*, Praha 1953, s. 254–255.

³⁰ R. PÜSCHEL, *Anfang und Ende*. Srovnej H. SEDLÁČKOVÁ, *Formování nasavrckého panství*, s. 128–129.

Statek Krásný Les s vypleněným dvorem/tvrzí připadl Couriersovým synům. Ti se během válečných let museli navzdory pražskému míru v roce 1635 nadále a opakovaně potýkat se saskými vojenskými vpády a pobyty ve svých pohraničních vsích. Saský plukovník Bokh tak kupříkladu v lednu roku 1637 vymáhal od krásnoleských obyvatel kontribuce, a ještě hůře dopadli jen o málo později poddaní z Velkého Chvojna, kteří byli saskými vojáky zbiti a jejich domy vypleněny a poničeny. Při požáru, vzniklém neopatrností oněch vojáků, navíc málem vyhořel panský dvůr – jen s námahou se ho podařilo místním lidem uhasit. Vesnice krásnoleského statku na tom měly být tak zle, že z nich prý obyvatelé každou chvíli odcházeli a zdejší grunty se proměňovaly v poustky.³¹

Vzhledem k těmto okolnostem a vzhledem k tomu, že Ferdinand Emanuel Couriers byl majitelem několika vzhlednějších šlechtických sídel, včetně nového zámku v Seči, nelze předpokládat, že by v Krásném Lese sídlil, ba ani to, že by na tamním dvoře/tvrzi prováděl během válečných dob nějaké stavební úpravy. (Sídlit zde ovšem mohli couriersovští panští úředníci, jako v roce 1637 doložený Tomáš Roehus či Rochus.³²) Jeho bratr František Emanuel byl v roce 1637 ještě nezletilý a žil patrně s ním a s matkou na Chrudimsku, kde se Ferdinand Emanuel stal i krajským hejtmanem.³³ Matka Josina von Heiden se po několikaletém vdovství provdala za Mikuláše ze

³¹ Václav LIVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války, díl V. 1636–1639*, Praha 1954, s. 110 a 111.

³² TAMTÉŽ, s. 111.

³³ Václav LIVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války, díl VII. 1643–1645*, Praha 1955, s. 100.

7) Krásný Les, pohled na zámek od severu, 2010. Foto: Radomír Báča, NPÚ ÚOP v Ústí nad Labem.

Schönfeldu.³⁴ Že se díky tomu stane dědicem lukrativních majetků, mohl tehdy Schönfeld stěžít tušit, jelikož oba Couriersové byli patrně stále naživu. František Emanuel zemřel někdy před listopadem 1652³⁵ a jeho starší bratr snad ještě o něco později,³⁶ oba ale očividně bezdětní.³⁷ Jejich statky totiž převzala jejich matka Rosina a společně s ní její druhý manžel Mikuláš ze Schönfeldu.

Mikuláš ze Schönfeldu se narodil 6. dubna 1588 jako lotrinský šlechtic de Serainchamp. Hned od útlého mládí si zvolil vojenskou kariéru a válčil pod španělskými prapory v Nizozemí, následně jej osud zavál do benátských služeb a na jejich galérách až k tuniským břehům. Vypuknutí třicetileté války jej zastihlo už v armádě bavorského vévody a logistického předáka Maxmiliána I., který Mikuláše povýšil na artileristického podplukovníka. Účastnil se bojů v Čechách, když velel v Domažlicích a na jaře 1621 se podílel na obléhání Plzně. O statky v Lotrinsku sice posléze přišel, císařem byl ale odměněn za věrné služby povýšením do českého panského stavu (1639). V té době si také změnil francouzské jméno na německé – von Schönfeld. V roce 1643, kdy koupil několik českých statků, získal rovněž český inkolát, načež se stal jedním

z českých komorních radů a nakonec, od roku 1650 do své smrti, i českým nejvyšším mincmistrem. Našli bychom ho také v čele několika reformačních komisí, mj. v Kutné Hoře či Jáchymově nebo na Královéhradecku. Léto roku 1648 ho zastihlo v Praze, kde si získal jméno svou statečností při obraně města proti Švédům.³⁸ V hlavním městě Českého království 12. ledna 1663 také zemřel.³⁹

Poprvé se Mikuláš ze Schönfeldu oženil zřejmě už před rokem 1622 s lotrinskou šlechtičnou Marií Kateřinou Bichebois, nicméně ta mu potomky údajně nepovila a zesnula asi již krátce po sňatku.⁴⁰ Jeho druhou chotí se poté stala Josina von Heiden/van de Heede, ovdovělá Couriersová. Jisté se tak stalo před rokem 1641, kdy se z tohoto sňatku narodila dcera Marie Polyxena Anna. V souvislosti s tím se ovšem vnučuje otázka, zda Josina opravdu byla biologickou matkou Ferdinanda Emanuela a Františka Emanuela Couriersových. Vždyť Ferdinand E. Couriers byl v roce 1637 již zletilý, takže se musel narodit někdy před rokem 1617 a pokud by jeho matkou byla opravdu Josina, jednalo by se o případ opravdu velmi mimořádné fertility. Vždyť syn a schönfeldský dědic Rudolf Václav se

³⁴ R. PÜSCHEL, *Anfang und Ende*.

³⁵ NA Praha, DZV, inv. č. 1293, karton 45 – pozůstalost Fr. Couriersse, 11. listopadu 1652.

³⁶ Johann Gottfried SOMMER, *Das Königreich Böhmen: statistisch-topographisch dargestellt*. 5. Chrudimer Kreis, Prag 1837, s. 257 tvrdí, že zemřel roku 1663.

³⁷ Podle A. Sedláčka, který ale znal pouze jediného z obou bratrů, Františka Emanuela, měl být tento fyzicky i duševně nemocný. August SEDLÁČEK, *Hradý, zámky a tvrze Království českého. Díl první, Chrudimsko*, Praha 1882, s. 162.

³⁸ Schönfeldův životopis je podrobně popsán v císařském diplomu, kterým Leopold I. v roce 1678 povýšil jeho syna Rudolfa Václava do českého hraběcího stavu. Jan ŽUPANIČ – Michal FIALA, *Praha 1648. Nobilitační listiny pro obránce pražských měst roku 1648*, Praha 2001, s. 216–219.

³⁹ Pochován mohl být v i v kostele v Krásném Lese, tak Marie MŽYKOVÁ – Harald SKALA, *Desfours. Valdštejnův plukovník a jeho potomstvo*, Praha 2012, s. 65. Pravděpodobněji však (dle poznámky genealoga Wunschwitzte) v kostele Panny Marie Sněžné na Novém Městě pražském. H. SEDLÁČKOVÁ, *Formování nasavrckého panství*, s. 132.

⁴⁰ M MŽYKOVÁ – H. SKALA, *Desfours*, s. 64.

8) Krásný Les, pohled na zámek od jihovýchodu, 2010. Foto: Radomír Báča, NPÚ ÚOP v Ústí nad Labem.

jí narodil až roku 1645! Rozpětí osmadvaceti let mezi narozením prvního a posledního (?) potomka se jeví značně nepravděpodobné. Zamotané genealogické souvislosti Couriersů a Schönfeldů snad do budoucna objasní podrobný archivní výzkum.

Jisté je, že dětí měl Mikuláš ze Schönfeldu nejméně pět. Šlo o syny Josefa Rudolfa a Rudolfa Václava a o dcery Marii Polyxenu Annu, Ludmilu a Annu Františku. Poslední dvě uvedené se povýšení do hraběcího stavu nedočkaly, první zemřela již roku 1676 jako manželka Jana Marka Clary-Aldringena († 1700, vzali se roku 1667 v Bohosudově), druhá se provdala za Viléma Adolfa Haranta z Polžic a Bezdruzic, který padl v císařském vojsku roku 1675. Marie Polyxena Anna (1641–1697) měla za muže hruborohozeckého pána, hraběte Albrechta Maximiliána Desfourse. Josef Rudolf ze Schönfeldu to dotáhl na císařského komořího a říšského dvorského radu, zemřel však bez potomků (1704). Schönfeldovský rod pokračoval pouze potomstvem Rudolfa Václava, císařského komořího, hejtmana Chrudimského kraje a nejvyššího českého lovcího.⁴¹

Krásný Les převzal Rudolf Václav ze Schönfeldu nejpozději v roce 1667. Od roku 1666 byl ženatý s Magdalenou Viktorií z Valdštejna, dcerou zesnulého rožďalovického pána Jana Kryštofa z Valdštejna (1608–1655).⁴² Oba manželé tehdy nechali pro nově obnovený krásnoleský kostel ulít dva zvony, z nichž ten větší bohužel padl za obět druhé světové válce.

⁴¹ R. PÜSCHEL, *Anfang und Ende*.

⁴² Srovnej Jiří HRBEK, *Barokní Valdštejnové v Čechách. 1640–1740*, Praha 2013, s. 762–763 (genealogie rožďalovické linie Valdštejnů).

V kostele mladý pán ze Schönfeldu asi také pohřbil svého otce, a i jinak byl jeho velkým patronem – např. v roce 1680 do svatostánku obstaral dva cínové svícny. Na druhou stranu svým poddaným, těžce se vzpamatovávajícím z útrap třicetileté války, odpustil dluhy na církevním desátku, ale i na jiných povinných odvodech.⁴³

Otázkou je, zda se již Rudolf Václav pustil do úprav zrušeného krásnoleského panského dvora/tvrze. Že to byl on, jeden z jeho synů, nebo jeho bratr dodnes dosvědčuje další ze znaků, který se nachází v průčelí dnešního zámku. Jelikož nese hraběcí diadém (korunku), je zřejmé, že sem byl umístěn až po roce 1678, kdy byl Rudolf Václav povýšen do hraběcího stavu. Jedná se o „čtvrčený štít s korunovaným stříbrným srdečním štítkem, ve kterém se vidí hlava psa s hrdlem (spodní část hlavy a hrdla je stříbrná, horní hnědá), špičatýma ušima a s hnědým obojkem se zlatým kroužkem. V prvním a čtvrtém stříbrném poli je červené kosmé břevno se třemi zlatými čtyřlístky. Druhé pole je zlaté s modrým dvouocasým korunovaným lvem, třetí modré se zlatým dvouocasým, do středu obráceným korunovaným lvem. Na štítě stojí tři korunované turnajské přílby s červeno-stříbrnými přikryvadly. Klenotem na prostřední je černý orl převýšenou zlatou královskou korunou. Na pravé přílbě je hlava psa ze štítku před třemi pery – červeným, zlatým a stříbrným. Na levé přílbě se vidí černý arabský fedrpuš před třemi pery – stříbrným, zlatým a červeným.“⁴⁴ Heraldické barvy na kamenickém provedení pochopitelně chybí. Přitom ještě v roce 1670 si Rudolf Václav

⁴³ R. PÜSCHEL, *Anfang und Ende*.

⁴⁴ J. ŽUPANIČ – M. FIALA, *Praha 1648*, s. 219.

9) Krásný Les, pohled na zámek od západu, 2010. Foto: Radomír Báča, NPÚ ÚOP v Ústí nad Labem.

stěžoval, že jeho krásnoleský statek je „völlige ruin“.⁴⁵ Mohl to být tedy on, kdo provedl alespoň základní úpravu dvora/tvrze fatálně poškozené třicetiletou válkou. Dlouhý čas mu k tomu ale dopřán nebyl – zemřel na svém zámku v Seči 5. srpna 1684 ve věku pouhých 39 let.

Rudolf Václav ze Schönfeldu po sobě zanechal dvě dospívající děti, dceru Marii Annu Viktorii a syna Josefa Františka Karla. Na toho čekala zářivá kariéra a vláda nad obrovským nemovitým majetkem. Josef František Karel ze Schönfeldu (4. 9. 1668, Praha – 18. 2. 1737, Zaječice), vícelovčí Českého království, byl majitelem Žleb, Nasavrku, Seče, Slatiňan, Malče či Tupadel u Čáslavi. Dvě ze tří dětí, které měl s Kateřinou Ludmilou Michnovou z Vacinova, včetně syna a potenciálního dědice Josefa (1726–1733), mu zemřely v útlém věku, dospělosti se dožila jen dcera Marie Kateřina (1728–1753), jež se již ve svých šestnácti letech provdala ve Vídni za knížete Jana Adama z Auerspergu. Kníže si sice bral jen hraběnku, ale s ní i její obrovské pozemkové dědictví, jelikož mladá žena v tu dobu již byla sirotkem. Dějiny Krásného Lesa se nicméně ubíraly jiným směrem. Majitelkou severočeského statku se stala Marie Anna Viktorie ze Schönfeldu, která se necelých pět let po smrti svého otce provdala 30. ledna 1689 ve Staré Boleslavi za hraběte Františka Ignáce Vratislava z Mitrovic. Svému choti dala dva syny – Jana Josefa a Františka Karla, kteří dne 25. března

1741 od císařovny Marie Terezie obdrželi ve Vídni diplom, jenž jim jejich rodový přídomek rozmnožoval na „z Mitrovic a ze Schönfeldu“. Žádný mužský Schönfeld v tu dobu již totiž nebyl na živu.⁴⁶ Nutno podotknout, že šlo o zcela běžnou praxi.

Kdy přesně Marie Anna Viktorie ze Schönfeldu (19. 7. 1667 – 15. 2. 1727, Praha) se svým chotěm převzala statek Krásný Les, je sporné. Rudolf Püschel tvrdí, že se tak stalo až v roce 1706 po majetkovém narovnání s Josefem Františkem Karlem ze Schönfeldu. Současně ale týž autor přináší nekorektní informaci, že se v uvedeném roce Marie Anna Viktorie také provdala za Mitrovce. K tomu přitom došlo o sedmáct let dříve. Nehledě na to, že Josefa Rudolfa (z. 1704) Püschel považuje za syna Rudolfa Václava ze Schönfeldu a nikoli za jeho bratra! Přitom to byl právě Josef Rudolf, kdo vládl na sklonku 17. a počátku 18. století v Krásném Lesu – a mohl to být také on, kdo se pustil do větších oprav zdejšího sídla a kdo umístil schönfeldský znak na jeho průčelí. O jeho úzkém vztahu ke Krásnému Lesu vypovídá celá řada okolností. Žádost krásnoleských a petrovických poddaných o zrušení roboty sice odmítl, ale speciálně pro Krásný Les vykonal mnoho dobrého. Respektive, mnoho dobrého mělo být vykonáno na základě jeho testamentu z 1. října 1704. V něm Josef Rudolf nařizoval zřízení špitálu ve vsi a k jeho stavbě odkázal 400 zlatých (florinů), místnímu kostelu Nanebevzetí Panny Marie zanechal rovný tisíc říšských tolarů, zřídil místo pro kaplana a poručel, aby vždy při Zeleném čtvrtku bylo z jeho odkazu bohatě

⁴⁵ NA Praha, Stará manipulace, inv. č. 3385, sign. S 246/2, karton 2334 (2. pol. 17. století) – záležitosti Krásného Lesa; 8. října 1670 královský vrchní berní úřad píše do české komory.

⁴⁶ R. PÜSCHEL, *Anfang und Ende*.

10) Krásný Les, obnova zámku byla zahájena v roce 2018, stav v roce 2021. Foto: Hana Veselá, NPÚ ÚOP v Ústí nad Labem.

pohoštěno a penězi podarováno dvanáct chudých obyvatel.⁴⁷ V kostele bylo také pohřbeno jeho srdce (dochovala se náhrobní deska).

Lze tak předpokládat, že Krásný Les buď po smrti Rudolfa Václava (1684), nebo ještě i za jeho života přešel do držení jeho bratra Josefa Rudolfa a po jeho smrti bez potomků se vrátil do majetku hlavní rodové linie a posloužil k narovnání (1706, reálně asi od 1704) mezi sourozenci Marií Annou Viktorií a Josefem Františkem Karlem ze Schönfeldu. Nejpozději v roce 1708 Mitrovic a jeho žena krásnoleskou vrchností skutečně byli, jak o tom svědčí dodnes dochovaná datovaná deska s erby obou manželů a s nápisem: *Franz Ignaz Wratislaw, des heiligen römischen Reiches Graf von Mitrowitz, Herr zu Schönwald, Röm. Reichs Majestät Wirklicher Geheimber Rath, Kämmerer und Stadthalter im Königreich Böhmeim. Maria Viktoria, Gräfin Wratislaw, geborene Gräfin von Schönfeldt*. Nový krásnoleský pán František Ignác Vratislav z Mitrovic (1658–1715), syn Petra Ladislava Vratislava z Mitrovic (a vnuk Václava Vratislava, známého „Turečka“) a Anežky Alžběty Bechyňové z Lažan († 1695), byl tedy, jak čteme, skutečným císařským tajným radou, komorníkem a jedním z místodržících Českého království, na významnější dvorské nebo zemské funkce ale nedosáhl.

Rok 1708 se v literatuře běžně uvádí jako datum dokončení výstavby současného barokního zámku v Krásném Lese, jistě s odvoláním na rok uvedený u zmíněných erbů.⁴⁸ Problémem

je, že nápis o žádném stavebním podnikání nehovoří. Hypotéza, že rok 1708 je rokem výstavby zámku, může být mylná. Lze si dobře představit i to, že k vybudování zámečku přikročil již Josef Rudolf ze Schönfeldu (z. 1704), který měl ke Krásnému Lesu nejužší vazby, a že do průčelí své rezidence umístil svůj erb, zatímco Mitrovic se svou manželkou provedli již jen drobnější úpravy a na jejich znak zbylo místo „jen“ na východní boční straně, byť nad hlavním vstupem do zámku. Tyto nejasnosti může vysvětlit opět jen detailní pramenný průzkum. V potaz je přitom nutno vzít i skutečnost, že v roce 1704 František Ignác Vratislav z Mitrovic koupil Koloděje nad Lužnicí s půvabným barokním zámekem, kde s rodinou žil, takže důvod k nákladné výstavbě v Krásném Lese podle všeho neměl. Každopádně byl v Bratislavsko-schönfeldským manželským párem v Krásném Lese vybudován špitál, který následně fungoval až do začátku 19. století.⁴⁹

František Ignác Vratislav z Mitrovic zemřel 15. března 1715, a tak se vrchností v Krásném Lese na několik let stala jeho vdova, vychovávající jejich syny Jana Josefa a Františka Karla st. (1696–1759). Sama Marie Anna Viktorie zesnula v Praze někdy po 30. lednu 1727, ze kdy pochází hraběnčin testament.⁵⁰ Krásný Les poté společně na dalších pět let převzali Jan Josef a František Karel st. Mitrovicové, aby od roku 1732 druhý uvedený malé severočeské panství spravoval samostatně, a to až do své smrti roku 1759.⁵¹ Za ženu měl hraběnku

⁴⁷ TAMTÉŽ.

⁴⁸ Srovnej např. Jana CHADIMOVÁ, *Krásný Les u Ústí nad Labem, stručný nástin jeho historie a památky*, In: Almanach 2008. Občanské sdružení Drobné památky severních Čech, s. 54.

⁴⁹ TAMTÉŽ, s. 57.

⁵⁰ NA Praha, ÚDZ, Listiny, inv. č. 2646, karton 73 – testament Marie Viktorie Vratislavové, rozené ze Schönfeldu, Praha, 30. ledna 1727.

⁵¹ R. PÜSCHEL, *Anfang und Ende*.

11) Krásný Les, obnova zámku byla zahájena v roce 2018, stav v roce 2021. Foto: Hana Veselá, NPÚ ÚOP v Ústí nad Labem.

Marii Annu Alžbětu Kinskou.⁵² Během jejich vlády se měl krásnoleský zámek dočkat dalších stavebních úprav, a to za účasti litoměřického stavitele Petra Versy (mj. autor kostela sv. Václava v Lovosicích).⁵³ Ani to však není jisté, jelikož ve smlouvě se má hovořit pouze o výstavbě poplužního dvora.⁵⁴ Jenže ten zde vznikl údajně až roku 1766 za Františka Karla ml. Vratislava z Mitrovic.⁵⁵ Na druhou stranu, byl to František Karel st., kdo se výrazně přičinil o ekonomický rozkvět statku a zanechal po sobě řadu hospodářských instrukcí k provozování polního a lesního hospodářství, rybníkářství, pivovarnictví, ale i k hnojení aj.⁵⁶

Po Františku Karlovi st. (I.), viceprezidentovi pražského apelačního soudu a členovi sboru českých místodržících, tedy od roku 1759 následoval jeho stejnojmenný syn František Karel ml. (II.; 10. 9. 1731, Praha – 26. 2. 1793), nejvyšší truchses Českého království. Ten se 22. října 1762 oženil s hraběnkou Marií Annou Desfoursovou (2. 12. 1740, Choustník – 12. 11. 1816, Týn nad Vltavou), příslušnicí semilsko-radenínské linie rodu a zároveň jediným dítětem předčasně zesnulého Jana Václava Františka Desfourse (1713–1741) a Marie Isabely Ungnadové z Weissenwolffu.⁵⁷ Ani na Semily, ani na Radenín se však Mitrovic

těšit nemohl, jelikož obojí zůstávalo nejprve v rukou dlouhověkého dědečka Marie Anny, Ferdinanda Magnuse Ignáce Desfourse (1677–1753), a posléze přešlo na Caretto-Millesimy (Semily) a Krakovské z Kolovrat (Radenín).⁵⁸ Takové dědictví by přitom možná výrazně pomohlo řešit finanční situaci kolodějského a krásnoleského pána, tím spíš, že jeho manželka Marie Anna měla být velmi náročná a majetek urozenému páru doslova protékal mezi prsty. Krásný Les, na němž už léta sídlili nanejvýše úředníci, byl postupně zatěžován narůstajícími dluhy a v roce 1783 na něj byla uvalena nucená krajská správa. Statek po následujících deset let spravoval soudní administrátor Georg Buch a chystal se jeho prodej. K tomu došlo v lednu 1793, kdy krásnoleské zboží vydražil Josef Rudolf, svobodný pán (baron) Hackelberg-Landau,⁵⁹ a to za 140.900 zlatých. Z toho 135.600 zlatých ovšem spolýkaly dluhy.⁶⁰ Krásný Les tak po téměř celém století mitrovické vlády změnil majitele.

Shrňme-li stručně vývoj krásnoleského sídla v raném novověku, můžeme konstatovat, že mu podle všeho předcházela pozdně gotická rychta, kterou koncem 16. století získali saští Sebottendorfové a přebudovali ji patrně na poplužní dvůr či menší renesanční tvrz. Jan Jiří ze Sebottendorfu zde společně s chotí Doroteou z Hermsdorfu asi také žil. To se o dalších majitelích již říci nedá, tím spíš, že za třicetileté války byl krásnoleský dvůr/tvrz prakticky zničen. Obnovil ho buď až

⁵² Také oni žili v Kolodějích nad Lužnicí, svůj zdejší zámek dále upravovali a dostavěli i barokní kapli sv. Anny.

⁵³ Viz např. J. CHADIMOVÁ, *Krásný Les*, s. 54.

⁵⁴ Srovnej J. ÚLOVEC, *Hrady, zámky a tvrze na Ústecku*, s. 181.

⁵⁵ J. CHADIMOVÁ, *Krásný Les*, s. 54.

⁵⁶ R. PÜSCHEL, *Anfang und Ende*.

⁵⁷ M. MŽYKOVÁ – H. SKALA, *Desfours*, s. 203.

⁵⁸ TAMTÉŽ.

⁵⁹ R. PÜSCHEL, *Anfang und Ende*.

⁶⁰ Jana JIRÁSKOVÁ, *Petrovice. Peterswald. Historie obce od roku 1352, Petrovice 2007*, s. 12.

12) Krásný Les, obnova zámku byla zahájena v roce 2018, stav v roce 2021. Foto: Jan Kilián.

Rudolf Václav ze Schönfeldu, nebo spíše na přelomu 17. a 18. století jeho bratr Josef Rudolf, velký krásnoleský mecenáš a opět trvalejší obyvatel. Rovněž Mitrovicové mohli v prvních dvou třetinách 18. století provádět zásadnější stavební úpravy, ačkoli je v novém světle sporné, zda zámek v roce 1708 skutečně postavili oni a zda následně ještě i v roce 1745 provedli jeho úpravy pod vedením stavitele Petra Versy. Alianční znak s rokem 1708 mohl být součástí jen menších úprav nebo prostě pouze mohl souviset s převzetím tohoto severočeského majetku. Současně totiž tato větev Vratislavů z Mitrovic vlastnila a budovala přepychový zámek v Kolodějích nad Lužnicí a na něm také dlouhodobě žila – pokud ovšem její členové zrovna nepobývali v Praze. Krásný Les se stal sídlem hospodářské správy a mitrovických úředníků, díky pivovaru (fungujícímu již od Sebottendorfu) a nové velké budově poplužního dvora pak i zdrojem nezanedbatelných finančních příjmů.

Změna v tomto směru přišla na konci 18. století s novým majitelem stěží. Dolnorakouský rodák Josef Rudolf Hackelberg-Landau (8. 5. 1764, Bad Grosspertholz – 9. 10. 1830, Bratislava) se k zájmu o Krásný Les dostal patrně přes svou manželku Marii Kristýnu Clary-Aldringenovou (1758–1820), jejíž rodina držela blízké teplické panství. Bez zajímavosti není, že byla dcerou Leopolda Kašpara Clary-Aldringena a jeho ženy Emanuely Marie Vratislavové z Mitrovic (!).⁶¹ Ani v Hackelbergově případě nelze příliš předpokládat, že by na zámku

v Krásném Lese sídlil, když měl k dispozici celou řadu nemovitostí v Rakousích, odkud pocházel. Bez zmínky by neměla zůstat jeho nabídka z roku 1795 všem poddaným, že se mohou levně vykoupit z roboty a panská pole získat do nájmu – jejich deputování mu měli odvětit, že je jen klame a že poté, co francouzská revoluce dorazí i do Čech, bude se stejně muset svých feudálních práv vzdát.⁶² Rod Josefa Rudolfa z Hackelberg-Landau je doložen již na počátku 14. století, od počátku století 17. vlastnil panství Arbesbach se starobylym hradem. Karl von Hackelberg (1643–1710), žijící na zámku v Schiltern, byl v roce 1688 povýšen do stavu říšských svobodných pánů (baronů), o tři roky dříve přikoupil zboží Grosspertholz, z něhož vytvořil fideikomis společně s panstvím Reichenau, a po vymření spřízněného rodu Landau v roce 1705 připojil ke svému jménu i jeho přídomek. Jeho pravnukem byl Johann Ehrenreich z Hackelberg Landau (1732–1784), který zdědil Grosspertholz se zámek (zámek v Schiltern tehdy rod již nevladl) a přikoupil Kehrbach a Konrathschlag. Zahynul nešťastnou náhodou při lovu ranou svého vlastního myslivce. Rodinné statky tak převzal jeho dvacetiletý syn Josef Rudolf. Tento vystudovaný právník se v roce 1785 stal radou českého apelačního soudu, posléze komorníkem císaře Františka I. a od roku 1800 zastával úřad prezidenta hornorakouské zemské vlády. Jenže v roce 1809 holdoval v Linci Napoleonovi, takže následujícího léta musel na svou politickou kariéru rezignovat. O to více napnul síly k podnikání. Díky němu si však také panství Krásný Les příliš dlouho neužil – potřeboval velkou finanční částku na

⁶¹ Constantin von WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaisertums Österreich VII*, Wien 1861, s. 168. Viz také Ignaz von SCHÖNFELD, *Adelsschematismus des österreichischen Kaiserstaates*, Wien 1824, s. 145–148.

⁶² R. PÜSCHEL, *Anfang und Ende*.

13) Krásný Les, letecký snímek zámku, v pozadí vrch Špičák, 2021. Foto: Kateřina Neumannová, NPÚ ÚOP v Ústí nad Labem.

úhradu plavebního práva na říčce Schwarze Aist, které koupil od knížete Schwarzenberga za 400.000 zlatých. Na svém panství Grosspertholz zřídil velkou továrnu na výrobu skla Hirschenstein (poblíž Weitry, téměř bezprostředně na českých hranicích), jinde hamr, plátenickou továrnu, manufakturu na výrobu sukna, varnu potaše, likérku a ve Vídni dokonce octárnu. Kromě uvedené sklárny příliš štěstí při podnikání neměl, dostal se do dluhů i do sekvestru a v roce 1822 svůj majetek – již dávno bez Krásného Lesa – předal svému synovi.⁶³

Informace, kdy přesně Josef Rudolf z Hackelberg-Landau Krásný Les prodal, se opět rozcházejí. Koppensteiner tvrdí, že se tak stalo v roce 1800,⁶⁴ V. Zeman uvádí rok 1801⁶⁵ a Püschel rok 1802. Ten konkrétně i s datem 28. února, kdy se měli krásnoleskými pány stát Franz a Anton Waagnerové.⁶⁶ Pocházeli z Knínic, otázkou ale je, zda z těch na Ústecku, nebo na Litoměřicku. Vzhledem k tomu, že žena Franze Waagnera (Elisabet Burkhardová) pocházela ze sousedního Nakléřova a i s ohledem na geografické souvislosti se jeví jako pravděpodobnější varianta první. Již na konci roku 1802 se ovšem jako jediný majitel Krásného Lesa uvádí Franz Waagner, velkoobchodník vínem. Jeho bratr Anton (1755–1817), velkoobchodník kůží, se stal zakladatelem nového šlechtického rodu Waagnerů z Wallernstädtu, i když erb a predikát získali v roce 1876 od císaře Františka Josefa I. až vdova (Klára, rozená Veithová)

⁶³ Sepp KOPPENSTEINER, *Die Besitzer der Herrschaft Großpertholz*, In: *Das Waldviertel. Wachauer und Waldviertler Zeitschrift für Heimatkunde und Heimatpflege* 19 (30), Folge 4/6, 1970, s. 79–84, zde s. 81–83.

⁶⁴ TAMÉŽ, s. 82.

⁶⁵ SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, Velkostatek Krásný Les. 1572–1903. Inventář (zpracoval Václav Zeman, Děčín 2006), s. 3.

⁶⁶ R. PÜSCHEL, *Anfang und Ende*.

a potomci jeho syna Martina Waagnera (1788–1869), pána na Smidarech a Žírčí.⁶⁷

Panský zámek v Krásném Lese byl pro statkářskou rodinu z malé vsi jistě velmi reprezentativním sídlem, na kterém se na následujících více než třicet let ráda usadila. Zprávy o stavební činnosti Waagnerů na krásnoleském zámeckém objektu sice chybí, ale o jeho úpravách po létech, kdy zde vrchnost nebydlela, netřeba příliš pochybovat. Asi to byli také Waagnerové, kdo obnovil zámecký krov, který nese prvky typické právě pro první polovinu 19. století.⁶⁸ Po otci Franzovi převzal správu velkostatku v roce 1814 jeho syn Franz Xaver, nejprve jako administrátor, po otcově smrti (asi 1816) jako majitel. Jeho ženou byla ústecká měšťanka Josefa Klára Sonnewendová, snad příbuzná Fridricha Sonnewenda, autora knižních dějin Ústí nad Labem.⁶⁹ Manželé nebyli příliš dobrými hospodáři, jejich zadlužení narůstalo a na přelomu let 1827–1828 se stalo natolik neúnosným, že císař povolil jeho „rozlosování“. To znamenalo, že se natisklo velké množství losů (v tomto případě 185.000, ne všechny však byly prodány), jejichž výtěžek šel na pokrytí dluhů, zatímco nového majitele Krásného Lesa mělo určit loterijní tažení. K tomu došlo 28. ledna 1828, kdy fortuna ukázala na starostu sedmihradského města Sibiu (tehdy Hermannstadt). Franzi Xaveru Waagnerovi se nicméně s vypětím všech sil podařilo panství uhájit. Bohužel, ne na dlouho, jelikož zemřel předčasně po mrtvici 5. února 1829 ve věku 49 let.

⁶⁷ http://www.heraldika-erby.com/?cz_erby-ceske-slechty-waagner-v-wallernstadt,104 (cit. dne 2. 1. 2019).

⁶⁸ Průzkum krovu, autor Ing. arch. P. Veverka (soukromý archiv J. Kiliána).

⁶⁹ Friedrich SONNEWEND, *Geschichte der königlichen Freistadt Aussig*, Prag 1844.

14) Krásný Les, obnova zámku byla zahájena v roce 2018, stav v roce 2021. Foto: Hana Veselá, NPÚ ÚOP v Ústí nad Labem.

Vdova s dětmi se sice také snažila Krásný Les udržet, zhoršující se finanční situace ji ale nakonec donutila nabídnout ho v roce 1836 k prodeji.⁷⁰

Dne 20. ledna 1836 tak v pražském Zemském domě krásnoleské panství za 139.101 zlatých koupil český zemský advokát z Prahy dr. Josef Likowetz. Na svůj nový zámek přijel poprvé v červnu téhož roku a při té příležitosti podaroval místní chudé padesáti zlatými. Žil ale nadále v Praze, s níž byl profesně spjat, Krásný Les využíval jen pro své letní pobyty. Dlouho se z něj však netěšil, protože v hlavním městě Českého království již 16. prosince 1837 zemřel. Likowetzovi dědicové se údajně nedokázali mezi sebou dohodnout, a tak bylo panství po několika letech opět nabídnuto k prodeji. Vzhledem k tomu, že kupní částka se tentokrát vyšplhala až na 270.000 zlatých⁷¹ (tedy téměř na dvojnásobek nedávné ceny!), nelze než předpokládat, že statek musel být Likowetzem nebo jeho dědici nějak vylepšen, snad o hospodářské provozy. Pokud se ovšem nejednalo v každém z obou případů o jinou měnu, jelikož hodnota zlatého počítaného ve vídeňských číslech byla oproti zlatému konvenční měny zhruba dvojnásobná.

Za uvedený obnos Krásný Les v roce 1843 koupil továrník Anton Balle z Cvikova u Nového Boru. Tento podnikavý muž velmi zbohatl na obchodu textilem, ale vlastnil i jiné podniky. Kupříkladu ve Svoru v roce 1826 vybudoval nejprve barvírnu sukna a poté rovněž továrnu na výrobu sirek.⁷² Anton Balle

⁷⁰ R. PÜSCHEL, *Anfang und Ende*.

⁷¹ TAMTÉŽ.

⁷² V roce 1873 zde ještě díky jeho synovci Gustavu Ballemu přibyla sklárna.

byl posledním feudálním majitelem Krásného Lesa – čemuž také odpovídalo uvítání poddanými při jeho prvním příjezdu. Slavnostní okamžiky nicméně silně narušila smrt sedmnáctiletého krásnoleského mladíka, nešťastně zasáhnutého výstřelem z jednoho z moždířů. Balle se na zámku v Krásném Lesu neusídlil, zůstal v centru svého podnikání na Novoborsku a do zámecké budovy dosadil jen své úředníky, kteří měli dohlížet na místní produkci.⁷³ Po Antonovi zdělili krásnoleský statek jeho synové, mezi nimi asi zvláště Wilhelm, již za otcova života majitel barvírny ve Svoru, nicméně v dalších letech se tento majetek dále děлил a drobil. Jeho jednotlivé části od balleovských dědiců následně v letech 1874–1878 skoupil českolipský bankéř Emanuel Sommer.⁷⁴

Jakou podobu měl zámek za Balleů a jak vypadalo jeho zařízení, ukazuje dochovaný inventář za rok 1868, sepsaný krásnoleským úředníkem v květnu 1869. Hlavní vchod byl na svém současném místě a tvořily ho dvoukřídlé dveře se zámekem i s klíčem v dobrém stavu. Napravo od vchodu byla kuchyňská místnost s jednokřídlými starými dveřmi (se zámekem, ale bez klíče), dvěma čtyřkřídlými okny se špatnými rámy a se železnými mřížemi, uvnitř pak s topným tělesem se železnými plotýnkami a s nástěnnou, do zdi zabudovanou skříň. Dále doprava následoval klenutý kuchyňský kvelb s prostými dveřmi se zámekem na klíč a se dvěma malými okny s mřížemi. Od vchodu doleva se vstupovalo do druhé předsíně (Vorhaus) s jednokřídlými dveřmi se zámekem bez klíče a s čtyřkřídlým

⁷³ R. PÜSCHEL, *Anfang und Ende*.

⁷⁴ SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, Velkostatek Krásný Les. 1572–1903. Inventář (zpracoval Václav Zeman, Děčín 2006), s. 3.

15) Krásný Les, letecký snímek zámku, detail probíhající obnovy, 2021. Foto: Kateřina Neumannová, NPÚ ÚOP v Ústí nad Labem.

oknem se železnou mříží, ale s rámem ve velmi špatném stavu. Odsud napravo pak byl ještě stěnou a prostými dveřmi se zámek bez klíče oddělený prostor pro skladování dřeva (Holzlage; dnes již neexistující, součástí předsíně), odkud se dalo dalšími prostými dveřmi se zámek bez klíčů dostat na zahradu. Nad těmito dveřmi bylo ještě malé okno. Z předsíně se vstupovalo do staré kuchyně, která měla jednoduché vchodové dveře s poškozeným kováním. V místnosti byla nějaká stará truhla z prken, dvířka do kamen se západkou a dvě stará, zpráchnivělá čtyřkřídlá okna se železnými mřížemi. Napravo se odsud vstupovalo do klenuté místnosti s jednokřídlými dveřmi se zámek bez klíče a se dvěma čtyřkřídlými starými okny se železnými mřížemi. Dalšími dveřmi se ze staré kuchyně přišlo skrze jednokřídlé dveře se zámek bez klíče do prvního pokoje, v němž byla čtyři čtyřkřídlá, velmi špatná stará okna se železnými mřížemi a také kachlová kamna „alter facon“ (snad tedy ještě barokní nebo již klasicistní). Vpravo byl nejprve druhý pokoj, do něhož vedly dvoje jednokřídlé dveře (v obou případech opět se zámek bez klíče) a osvětlovalo ho jedno čtyřkřídlé špatné okno se železnými mřížemi. Uvnitř byla kachlová kamna „alter facon“. Následoval třetí pokoj, propojený dveřmi s pokojem prvním i druhým – třetí dveře, se zámek bez klíče, vedly do zahrady. Osvětlení zajišťovala dvě čtyřkřídlá okna ve špatném stavu, také se železnými mřížemi. Do patra se vstupovalo po schodišti, na jehož začátku stály velké dvoukřídlé dveře se západkovým zámek a klíčem. Na schodišti byla i dvířka od kamen se západkovou klíčkou, stejně

jako malé okénko se železnou mříží a nahoře prosté dveře se západkovým zámek. Tudy se vstupovalo do předsíně v patře, která měla tři čtyřkřídlá okna, ovšem zdvojená, tudíž počítaná za šest kusů. První pokoj vlevo měl dvoukřídlé vchodové dveře se zámek a klíčem, dvě čtyřkřídlá zdvojená okna (opět počítáno za čtyři) a kachlová kamna. Z tohoto pokoje se vstupovalo do dalších dvou místností. První vedlejší pokoj nalevo disponoval dvoukřídlými dveřmi se zámek i klíčem, dvěma čtyřkřídlými, dvojitými okny (počítány za čtyři) a kachlovými kamny ve špatném stavu. Druhý vedlejší pokoj vpravo měl stejné dveře i okna, nikoli však kamna kachlová, nýbrž železná, jistě litinová, včetně roury na odvod kouře. Doprava se z předsíně v patře vstupovalo do prvního pokoje v patře, a to s dvoukřídlými dveřmi se zámek i klíčem, dvěma dvojitými čtyřkřídlými okny a s velkými kachlovými kamny, byť poškozenými. Pokračovalo se do druhého pokoje v patře, rovněž skrze dvoukřídlé dveře se zámek a klíčem. Tato místnost měla čtyři dvojitá okna (počítáno za osm) a další kachlová kamna. Třetí pokoj v patře měl dvoukřídlé dveře se zámek i klíčem a tři dvojitá čtyřkřídlá okna (počítáno za šest). Následoval čtvrtý úzký pokoj v patře s dvoukřídlými dveřmi se zámek i klíčem, jedním čtyřkřídlým dvojitým oknem (počítáno za dvě) a kachlovými kamny. V pátém pokoji v patře byly dvoukřídlé dveře se zámek i klíčem a další podobné, které vedly do malé předsíně, spojující pátý pokoj se schodištěm. Světlo v pokoji zajišťovala čtyři dvojitá okna (počítáno za osm) ve špatném stavu; a byla tu také jedna kachlová kamna. V malé předsíni v patře

byly dvoukřídlé dveře se zámkem i klíčem, které ji oddělovaly od velké předsíně v patře, malé úzké okénko a dvířka do kamen se západkovou klikou. U přístupu na půdu bychom našli dole dvoukřídlé dveře se zámkem a kováním, dvířka od kamen se západkou, výše jednokřídlé dveře se západkou a klíčem, vedoucí na toaletu („Retirade“), malé dvoukřídlé okénko na toaletě a nahoře jednokřídlé půdní dveře se západkovým zámkem. Na půdě, resp. na střeše, pak bylo devět malých střešních oken.⁷⁵

Zámek byl v tu dobu sice poněkud zašlý, o čemž svědčí pisatelova slova o starých, ba zpráchnivělých oknech, i jiných částech inventáře, nikoli však neobyvatelný či dokonce zchátralý. Součástí jeho mobiliáře ostatně stále byly i cenné kusy nábytku, mj. několik kanapí, včetně jednoho sametového, nebo zrcadla, včetně jednoho velkého ve zlatém rámu. Nechybělo zde ani větší množství lůžkovin a dalších domácích textilií, ani spousta nejrozličnějšího nádobí, mj. 45 talířů.⁷⁶

Inventář každopádně nezachytil jen situaci na zámku, ale také v dalších částech vrchnostenského areálu. Po samotné zámecké budově následoval v textu byt správce. Nevíme sice, kde se nacházel, ale mohlo se jednat o dům naproti zámku, v bezprostřední blízkosti jeho jižního rohu, jak ho zachytila ještě katastrální mapa z roku 1843. Obydlí sestávalo ze vchodu, kuchyně, kuchyňského pokoje, kvelbu na dřevo, kvelbu s vodou a kvelbu na potraviny (spížírnou). Na poschodí se nacházela schodištní předsíň, pět místností různé velikosti a toaleta. V zámeckém areálu byl ještě i druhý úřednický byt o vchodu, předsíni, kvelbu, kuchyni, kuchyňském pokoji a v patře s halou, třemi pokoji a toaletou. Je ovšem dost dobře možné, že oba tyto byty byly součástí velké hospodářské budovy a oním domkem u zámku byla stavba v inventáři označená jako „Kanzlei-Gebäude“, tedy nikoli jen jako byt, ale jako samostatná budova. Kromě předsíně sestávala z kanceláře krásnoleského panství s bohatým vybavením (nábytek, dokumenty, plány, ale i portréty císařů Josefa II. a Ferdinanda V./I./ Dobrotivého), z dalšího menšího pokoje, z místnosti bývalé úřední kanceláře (Amtskanzlei), z vedlejší místnosti a z pokladny (Kassa-Zimmer); nechyběla toaleta a půda. V budově pivovaru se nacházel byt sládky (vchod, předsíň, tři pokoje, kuchyně, spížírna, toaleta, půda), obilná půda, mlýn na sladový šrot, sladová půda, výtopna u sušírny sladu, sušírna sladu samotná a předsíň u ní, šalanda, místnost na výrobu piva, horká spilka, sklepní krček a sklepy. Vše plně funkční, včetně bednářského náčiní na výrobu sudů se značkovadlem s nápisem „Schönwald“. Dále byl v areálu také domek lesníka (vchod, světnice, kvelbík, půdní komora, toaleta, maštal). Poplužní dvůr (Meierhof) obsahoval další velké množství místností, včetně světnice pro čeled' nebo prostor na

⁷⁵ Zápis „kleine Dachfenster mit Schöbern“ není snadné interpretovat, ale mohl by znamenat, že střecha byla pokrytá došky, což by ale bylo u panského sídla poněkud překvapivé. SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, Velkostatek Krásný Les, inv. č. 164, karton 120 – inventář zámku a hospodářských budov z roku 1869.

⁷⁶ TAMTÉŽ.

výrobu pálenky a velké půdy na sušení sena, maštale a koňské stáje. Nechyběla tu stodola, speciální domek na protipožární žebříky či lednice. O něco dále byla ještě prostorná hájovna a obilná sýpka, z níž dnes zbývají jen obvodové zdi. Mimo Krásný Les patřil ke zdejšímu panství ještě domek v Hungertu-chu, dnes součástí Petrovic, a sýpka ve Velkém Chvojně.⁷⁷

Emanuel Sommer, českolipský radní, bankéř, směnárnik a obchodník se železem, přistoupil po koupi Krásného Lesa k obnově zámku. Jelikož zde hodlal i s rodinou pobývat častěji, především v létě, nechal renovovat zámecká okna, nově zařídit interiéry a střechu pokrýt, s ohledem na riziko požárů, přeci jen bezpečnější břidlicí.⁷⁸ Svě dětství a mládí tak na krásnoleském zámku příležitostně trávil i jeho dcera, později proslulá malířka Eugenie Hauptmannová-Sommerová (1865–1934).⁷⁹

Co bylo důvodem prodeje zámku Sommerem koncem roku 1893, není známo, snad finanční potíže majitele, snad lukrativní nabídka od Westphalen-Fürstenbergů, vlastních nedaleký Chlumec. Šlo o starý německý rod, který koncem 18. století získal povýšení mezi říšská hrabata a v 19. století se velmi rozvětvil a majetkově expandoval – jeho statky ležely v Prusku, Vestfálsku či v Holštýnsku, v neposlední řadě i v Čechách. Severočeský Chlumec se jim podařilo vyženit na Thun-Hohensteinech počátkem 19. století. Prvním majitelem Krásného Lesa se patrně stal druhorozený syn Fridricha Viléma Josefa zu Westphalen-Fürstenberg (1830–1900)⁸⁰ a jeho ženy Roziny Černínové z Chudenic (1837–1904) jménem Otokar Klement (18. 6. 1866 – 12. 3. 1941), císařský komoří a nadporučík v dragounském pluku nesoucím jméno Evžena Savojského. Pouhý rok před koupí Krásného Lesa se mladý hrabě oženil s hraběnkou Josefínou z Trauttmansdorff-Weinsbergu.⁸¹ Vzhledem k tomu, že jeho otec byl stále naživu, je možné, že Otokar Klement opravený a zařízený krásnoleský zámek kupoval s vidinou, že zde bude se svou chotí žít. Poté, co se stal roku 1900 dědicem Chlumce, už ale neměl k takovým vizím důvod a pobýval na svém rodném, a hlavně prostorném chlumeckém zámku. Ke Krásnému Lesu si však uchoval vřelý vztah a v roce 1909 v blízkosti zdejšího kostela vybudoval chudobinec, který navazoval na starý krásnoleský špitál fungující v letech 1706–1808/1813.⁸² Krásnoleský zámek ovšem osiřel, nežila už tu ani vrchnost, ani tu nesídlila vrchnostenská správa – statek byl spravován z Chlumce. Po vzniku Československé republiky roku 1918 byl Otokar Klement postižen stejně jako další šlechta pozemkovou reformou. O zámek v Krásném Lesu ztratil zájem, ponechal si jen některé pozemky, zvláště pole a lesy, a zámeckou budovu i s hospodářstvím, už bez

⁷⁷ TAMTÉŽ.

⁷⁸ R. PÜSCHEL, *Anfang und Ende*.

⁷⁹ https://www.muzeumcl.cz/eugenie_hauptmannova_sommerova_2016.html (cit. dne 3. 1. 2019).

⁸⁰ Püschel i Zeman (Inventář, s. 3) uvádějí, že jej tehdy koupil on (!).

⁸¹ SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, Rodinný archiv Westphalen-Fürstenberkové. Inventář (zpracoval M. Košťál, Děčín 1960), s. 1–2.

⁸² R. PÜSCHEL, *Anfang und Ende*.

16) *Krásný Les, letecký snímek zámku, celkový snímek areálu zámku v kontextu vrcholových partií východních Krušných hor, 2021. Foto: Kateřina Neumannová, NPÚ ÚOP v Ústí nad Labem.*

fungujícího pivovaru, který ukončil provoz roku 1918, v roce 1931 prodal magistrátu města Ústí nad Labem.⁸³

Z dob Westphalen-Fürstenbergů se dochovalo několik fotografických snímků zámku i hospodářských budov – jedná se přitom o vůbec nejstarší zatím známý ikonografický materiál. Na pohlednicích z let 1899–1904 tak především spatříme jedolitou, po celé délce stejně vysokou valbovou střechu. K její proměně do dnešní podoby tak muselo dojít někdy poté, nejpozději do 30. let 20. století, kdy ji již jiný snímek prezentuje v současné podobě. Dvůr měl oproti tomu střechu mansardovou, snad ještě barokního původu. Fasáda zámku byla pravidelně členěna lizénovými rámcí neznámé barvy s bílým/světlým lemováním. Podobně vypadala i fasáda dvora s pivovarem. Současná prostá fasáda bez členění je až výsledkem proměn po roce 1945. Kolem zámku vedla upravená pěšina a v bezprostřední blízkosti rostly vzrostlé stromy.⁸⁴

Po připojení Sudet ke Třetí říši v roce 1938 měl krásnoleský zámek dostat nové obyvatele a prožít jednu z nejtemnějších kapitol své historie. Nacisté zde nejprve v letech 1940–1941 věznili francouzské zajatce,⁸⁵ aby sem následně sestěhovali Židy z Ústí nad Labem. Krásnoleským internačním táborem

měla projít zhruba stovka příslušníků židovské minority, která zde i pracovala na základní údržbě zámecké budovy a přílehlého hospodářství. Podle vzpomínek pamětníků tu však měli relativně slušný režim, včetně volného pohybu po vsi. Po deportaci do vyhlazovacích táborů je na zámku nahradili koncem války tzv. Volskdeutsche, tj. etničtí Němci z východních oblastí, v tomto případě z Jugoslávie.⁸⁶

Po druhé světové válce byli pro změnu deportováni němečtí useláci z Krásného Lesa a velká část vsi, která patřila k největším a nejlidnatějším v celých Krušných horách, zanikla. Jednalo se zvláště o domy nejbliže státní hranici. Nových useláků ze všech koutů republiky byla oproti dřívějšímu jen hrstka, takže Krásný Les připadl pod lidnatější Petrovice. Zámek se zbytkem hospodářských provozů byl zestátněn a převzal jej státní statek, který zde hospodařil až do sametové revoluce roku 1989. Takřka všechny hospodářské budovy byly postupně zbourány, zůstala jen věž pivovaru, fragmenty základů dvora a pivovarské sklepy; zanikl i rybník za pivovarem. V zámku se usídlila traktorová stanice, jejíž zaměstnanci změnili i dispozice několika místností – zazděním vícera dveří i oken, a naopak probouráním dvou vstupních otvorů, z nichž ten na severní straně silně poškodil statiku budovy. Vnitřní vybavení zámku bylo rozkradeno, existovat přestal také zámecký park.

⁸³ SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, Velkostatek Krásný Les. 1572–1903. Inventář (zpracoval Václav Zeman, Děčín 2006), s. 3.

⁸⁴ Soukromý archiv J. Kiliána.

⁸⁵ Ke stejným účelům, ovšem v mnohem větším měřítku ostatně posloužila i nepříliš vzdálená saská pevnost Königstein.

⁸⁶ Tomáš FEDORVIČ, *Obec Krásný Les a její nucení obyvatel*, In: Tereziánské studie a dokumenty, Praha 2001, s. 215–232.

Ani listopadový převrat nepřinesl krásnoleskému zámku světlejší zítřky. Paradoxně právě tehdy nastala největší devastace opuštěné a dlouhodobě zanedbávané zámecké budovy. Střecha byla zakrytá už nikoli břidlicí, ale lepenkou a hliníkovými plechy, které se staly cílem vandalů, takže do zámku začalo na mnoha místech zatékat. Vytrhány byly parketové podlahy, zmizela poslední kamna, dveře a okenní výplně, stejně jako dřevěné schodištní stupně. Zbylé dřevěné prvky byly z velké části napadeny dřevokaznou houbou. Na zámku se začaly objevovat statické poruchy a vrcholem se stala destrukce několika stropních konstrukcí, naposledy v zimě 2016/2017. Na jaře 2017 koupil od Marie Tomčové zámek i s relikty hospodářských budov Jan Kilián a zahájil bezodkladně postupnou rekonstrukci zámku s cílem jeho revitalizace a zpřístupnění veřejnosti formou historické expozice.